

УДК 796.34.071.24

Б - 925

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
І СПОРТУ УКРАЇНИ

На правах рукопису

Борисова Ольга Володимирівна

УДК 796.34.071.24

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ТЕНІСУ В УКРАЇНІ

24.00.01 — Олімпійський і професійний спорт

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з фізичного виховання і спорту

Київ — 2000

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національному університеті фізичного виховання і спорту України, Державний комітет молодіжної політики, спорту і туризму України.

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент **Медведєва Ірина Михайлівна**,
Національний університет фізичного виховання і спорту України, доцент
кафедри олімпійського і професійного спорту

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор **Бака Михайло Макарович**, Державний
науково-дослідний інститут фізичної культури і спорту, головний науковий
співробітник організаційного відділу;
кандидат педагогічних наук, доцент **Ібраїмова Марина Василівна**,
Національний університет фізичного виховання і спорту України, доцент
кафедри спортивних ігор.

Провідна організація — Національний педагогічний університет
ім. М. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України, м. Київ

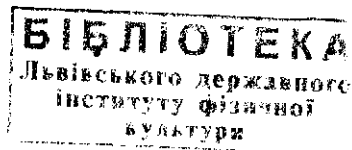
Захист відбудеться “26” січня 2001 р. у 15³⁰ на засіданні спеціалізованої вченої
ради Д 26.829.01 Національного університету фізичного виховання і спорту
України (03680, Київ-150, вул. Фізкультури, 1).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету
фізичного виховання і спорту України (03680, Київ-150, вул. Фізкультури, 1).

Автореферат розіслано “25” січня 2000 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор педагогічних наук

Смульський В.Л.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність. Протягом багатьох десятиліть розвиток спорту в Україні здійснювався за двома напрямками — масово-оздоровчий спорт та олімпійський спорт. Наявність в структурі спорту вищих досягнень тільки олімпійського напрямку було зумовлено соціально-політичною ситуацією, що існувала в колишньому СРСР. Основний наголос було зроблено на розвиток олімпійських видів спорту, а Олімпійські ігри розглядалися не стільки як сфера міжнародного співробітництва, скільки як сфера ідеологічного протистояння між СРСР і США, країнами Сходу і країнами Заходу (С.И. Гуськов, 1987—2000; В.Н. Платонов, 1994—2000; Н.М. Скороходов, 1995). З точки зору ідеології розглядався і професійний спорт, що достатньо інтенсивно розвивався на заході, особливо в США, а в СРСР розглядався як чужорідне і шкідливе явище буржуазного світу, в основі якого лежать експлуатація людини, жорстокість і насильство, дух користоловства та наживи (Р.М. Киселев, 1975—1978; Н.И. Пономарев, 1977—1987; А.В. Серебряков, 1976—1987).

Наприкінці 80-х — на початку 90-х років ставлення до професійного спорту в Україні принципово змінюється. Значною мірою це зумовлено різкою зміною ставлення МОК до професійного спорту, що після 80 років його неприйняття кардинально переглянув свої позиції, допустивши спортсменів-професіоналів до Олімпійських ігор. Однак важливу роль відіграла корінна перебудова соціально-економічної політики в країні, що була зумовлена розпадом СРСР і переходом України до нових ринкових відносин. Виникла гостра потреба в аналізі тенденцій розвитку деяких видів професійного спорту, визначенні організаційних і соціально-економічних основ останнього, місця і значення його в сучасному суспільстві, а також можливості використання західно-європейського й американського досвіду для розвитку професійного спорту в Україні (С.П. Белін-Гейман, 1995; С.Н. Братановский, 1991; В.М. Выдрин, 1987; С.И. Гуськов, 1987—2000; В.Н. Платонов, 1994—2000; В.П. Люкевич, 1991; Ш.В. Тарлицев, 1990—1996).

Однією з найбільш ефективних моделей для вивчення проблеми професійного спорту в Україні є теніс. Це зумовлено двома причинами. По-перше, міжнародний теніс протягом багатьох десятиліть розвивався у світі в основному як вид професійного спорту і саме тому з 1928 по 1988 р. не був включений до програми Ігор Олімпіад, а це, в свою чергу, сприяло впровадженню у сучасний вітчизняний теніс елементів професійного спорту ще в 50—80-ті роки. По-друге, міжнародні федерації безпосередньо упорядковують

ділові контакти з гравцями, обходячи національні федерації. Це природно створює особливі умови для розвитку професійного спорту в країні, що дозволяє уникнути проблем, протиріч і зайвої бюрократії, що супроводжують становлення національних федерацій професійного спорту.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Для дослідження професійного спорту в Національному університеті фізичного виховання і спорту України було створено кафедру олімпійського і професійного спорту, а професійний спорт як навчальну дисципліну введено до програми спеціалізованих навчальних закладів країни.

Роботу виконано в рамках теми 2.1.1. «Професійний спорт — система знань і сфера практичної діяльності» (№ держреєстрації 0199U001831) зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 1998—2000 рр., затвердженого Указом Державного комітету України з фізичної культури і спорту від 03.06.98 р.

Закон України «Про фізичну культуру і спорт», Цільова комплексна програма «Фізичне виховання — здоров'я нації» та інші законодавчі акти, що регламентують діяльність у сфері фізичної культури і спорту, закріплюють формування організаційних і нормативних основ становлення і розвитку професійного спорту як одного з основних напрямів у сфері спортивної діяльності.

Мета і задачі дослідження. Метою даного дослідження є розробка наукових основ формування системи тенісу в Україні з урахуванням сукупності соціально-економічних і правових відносин.

Для досягнення поставленої мети в ході дослідження вирішувалися такі задачі:

1. Вивчити становлення і розвиток професійного тенісу в світі, а також дослідити існуючі системи функціонування даного виду спорту.
2. Виявити чинники, що сприяють формуванню професійного тенісу в специфічний вид спортивної діяльності, і на цій основі визначити передумови виникнення професійного тенісу в Україні.
3. Вивчити стан і тенденції розвитку тенісу в Україні, систему організації і управління видом спорту, а також напрями її комерціалізації.
4. Розробити рекомендації з формування і розвитку системи тенісу в Україні.

Об'єктом даного дослідження є соціальна система спорту та його основні напрями.

Предметом дослідження є система тенісу на міжнародному і національному рівнях.

Методи дослідження. У ході роботи застосовувалися такі методи:

- соціологічні;
- аналізу, синтезу і узагальнення;
- порівняння й аналогії;
- статистики.

Соціальна система спорту, зокрема система професійного тенісу, зумовлює застосування в дослідженні соціологічних методів, таких, як метод опиту і спостереження.

Зазначені методи застосовувалися для збору інформації, що стосується вивчення стану і тенденцій розвитку тенісу в світі взагалі й в Україні зокрема. Для опрацювання даних, які були отримані у ході дослідження, застосовувалися методи аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння й аналогії. Дані методи також використовувалися при формуванні концепції розвитку виду спорту в країні і при обґрунтуванні шляхів реалізації даної концепції в практиці тенісу в Україні.

Для об'єктивного аналізу досліджуваних явищ і процесів у роботі використовувалися методи статистики, серед яких можна виділити методи спостереження, метод експертних оцінок, методи зведення і угруповання даних. Застосування зазначених методів було необхідним для кількісної оцінки якісних показників.

Недостатня вивченість питань, обраних для дослідження, і об'єктивна соціально-суспільна потреба у глибокому аналізі, з огляду на особливу роль професійного спорту в житті суспільства, визначають істотне теоретичне і практичне значення даної роботи.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що в ній вперше визначено об'єктивні передумови виникнення і розвитку одного з напрямів спорту, що формується, — професійного тенісу в Україні; теоретично обґрунтовано необхідність і можливість розвитку професійного тенісу в Україні; розроблено наукові основи формування системи професійного тенісу.

Практичне значення роботи полягає в тому, що в дисертації викладено рекомендації з формування і розвитку системи професійного тенісу в Україні, розроблено проекти статуту Об'єднання тенісних клубів «Професійна тенісна ліга України», договору про взаємодію Національної федерації тенісу України і Об'єднання тенісних клубів «Професійна тенісна ліга України», а також типового статуту професійного клубу в нашій країні.

Розроблені в роботі рекомендації і пропозиції використовуються в діяльності Національної федерації тенісу України, дитячо-юнацьких спортивних шкіл і клубів різних форм власності, що сприяло підвищенню рівня розвитку тенісу в Україні і збільшенню ефективності процесу управління

зазначеними організаціями і підприємствами, а також системи організації і управління тенісом в Україні в цілому.

Результати роботи також знайшли своє відображення у проекті Концепції Цільової програми розвитку тенісу в Україні, що розробляється Державним науково-дослідним інститутом фізичної культури і спорту при Національному університеті фізичного виховання і спорту України.

Матеріали дисертаційної роботи були використані в навчальному процесі з дисципліни "Професійний спорт" на 4-му курсі НУФВСУ по темах: "Тенденції розвитку професійного спорту у світі й Україні" та "Організаційна структура діяльності ліг і асоціацій".

Особистий внесок здобувача в розробку даної теми полягає в тому, що професійний теніс на міжнародному і національних рівнях досліджений як соціальна система, розроблено наукові основи формування професійного тенісу в Україні.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження знайшли своє відображення у наукових доповідях на II Міжнародному науковому конгресі «Сучасний олімпійський спорт» (Київ, 1997), на IV Міжнародному науковому конгресі «Олімпійський спорт і спорт для всіх» (Київ, 2000), а також на науково-методичних кафедральних конференціях Національного університету фізичного виховання і спорту України, що проходили в 1997—2000 рр.

Публікації. По темі дисертації опубліковано 10 друкованих робіт, серед яких 8 статей у наукових журналах і збірниках наукових праць і 2 роботи в матеріалах і тезах наукових конгресів і конференцій, загальним обсягом — 3,4 авторських аркуша.

Структура й обсяг дисертації. Дисертаційну роботу виконано на 159 сторінках, вона складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів власних досліджень, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел (285 джерел, серед яких 61 робота іноземних авторів) і чотирьох додатків. Дисертацію проілюстровано 21 таблицями і 21 рисунком.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Вступ розкриває актуальність досліджуваної теми, зв'язок дослідження з темами НДР, його мету, задачі, обґрунтовує наукову новизну дослідження, теоретичне і практичне значення його результатів, містить відомості про публікації автора по темі дослідження й апробації роботи.

У першому розділі «Теніс у міжнародній системі спорту» відображено стан вивченості питання в теорії і практиці спорту згідно з даними,

опублікованими в монографічній і періодичній літературі, матеріалах міжнародних форумів, конференцій, конгресів та інших офіційних документах; проаналізовано роботи вітчизняних і закордонних авторів з даної проблеми і визначено основні напрями дисертаційного дослідження.

Розділ містить аналіз і узагальнення відомостей, наведених у спеціальній літературі з питань вивчення соціальної системи спорту, місця тенісу в ній, належності тенісу до професійного спорту, специфічних особливостей розвитку вітчизняного тенісу, а саме: функціонування елементів професійного спорту ще в 50—80-ті роки, соціальної природи професійного спорту й умов його функціонування у світовій практиці.

В другому розділі «**Методи й організація досліджень**» обґрунтовано необхідність використання таких методів дослідження:

- соціологічних;
- аналізу, синтезу й узагальнення;
- порівняння й аналогії;
- статистики.

Третій розділ «**Професійний теніс як спортивно-комерційний вид діяльності**» містить чотири підрозділи.

У підрозділі 3.1 «**Становлення і розвиток професійного тенісу у світовій практиці спорту**» розглядається історія розвитку професійного тенісу, особливості його функціонування на різних історичних етапах.

Формування і розвиток аматорського і професійного напрямів тенісу в міжнародній практиці, створення різних систем підготовки і змагань, функціонування зазначених систем відокремлено і при взаємодії одна з одною, домінуючий вплив одного або іншого напрямку тенісу на міжнародній арені визначали особливості міжнародної системи тенісу на різних історичних етапах його розвитку. З огляду на вказані особливості в історії розвитку тенісу, в т.ч. становлення і розвитку професійного тенісу в світовій практиці спорту, можна виділити п'ять періодів (табл. 1).

Таблиця 1

Періодизація розвитку тенісу у світовій практиці спорту

Періоди	Роки	Тривалість періоду
I	1875—1896	21 рік
II	1896—1926	30 років
III	1826—1968	42 роки
IV	1868—1988	20 років
V	1988—2000	12 років

Основним критерієм, що визначає той або інший період в історії тенісу, є взаємовідносини аматорського і професійного напрямів тенісу.

Від III до V періоду, професійний напрям тенісу відігравав одну з найважливіших ролей у функціонуванні та розвитку тенісу в світі.

У підрозділі 3.2 «Система організації і управління професійним тенісом у сучасних умовах: особливості її функціонування» вирішується задача вивчення системи професійного тенісу як на міжнародному, так і на національному рівнях.

Система організації професійного тенісу на міжнародному рівні являє собою систему змагань, що об'єднує в собі професійний й олімпійський напрям тенісу, а також систему менеджерських контор (рис. 1). Функціонування системи змагань спрямоване на реалізацію як спортивних, так і комерційних

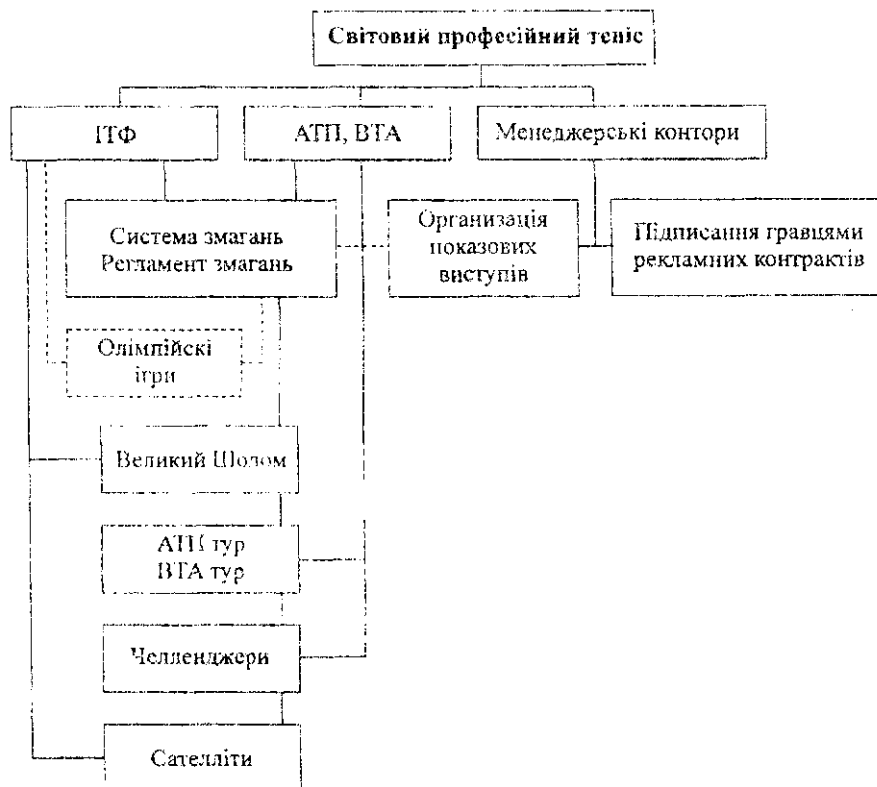

Рис. 1. Система організації професійного тенісу на міжнародному рівні: АТП — Асоціація тенісистів-професіоналів, ВТА — Жіноча асоціація тенісу, ІТФ — Міжнародна федерація тенісу

цілей, діяльність менеджерських контор є винятково підприємницькою, що зумовлює вирішення тільки комерційних задач.

Базисним рівнем функціонування системи тенісу в соціальній практиці є національний рівень. Системи тенісу різних країн мають свої специфічні особливості. Центральним аспектом певних досліджень у даному питанні є вивчення особливостей взаємовідносин олімпійського і професійного напрямів тенісу в рамках національної системи, умов поділу і взаємодії їх як різних напрямів.

Національні системи тенісу вивчалися на прикладі США, Німеччини і Росії.

Вивчення системи тенісу Сполучених Штатів Америки обумовлене тим, що ця країна є батьківщиною професійного тенісу, а система професійного спорту США є американською моделлю функціонування даного напрямку спорту і розглядається в сучасній практиці як класична. Крім того, США і Німеччина – це країни-лідери в сфері тенісу на міжнародному рівні.

Система організації спорту в США являє собою децентралізовану модель, функціонування якої ґрунтується на принципі невторгання уряду в справи спорту, що виражається у відсутності прямого фінансування даної сфери діяльності.

Система тенісу США поділяється на студентський (аматорський) теніс, олімпійський теніс і професійний теніс, що взаємодіють між собою. Функціонування зазначених напрямів як самостійних зумовлено наявністю багатьох керівних організацій, а також різними підходами до підготовки і змагань.

Однією з найважливіших особливостей професійного тенісу в Сполучених Штатах Америки є неоднорідність його структури. Національні і міжнародні особисті професійні турніри спрямовані на досягнення високих спортивних результатів, як-от реалізацію цілей спорту вищих досягнень, командний теніс є бізнесом і реалізує чисте комерційні цілі.

Представником європейської моделі функціонування професійного спорту є Німеччина.

Організаційно-управлінська система тенісу в Німеччині побудована за принципом безпосередньої участі держави в розвитку тенісу. Система підготовки тенісистів являє собою єдину вертикально-інтегровану систему, в якій відмітною ознакою є централізація процесу підготовки. Поділ тенісу на олімпійський і професійний здійснюється за такими критеріями, як рівень майстерності і вік спортсменів, тому в Німеччині функціонує єдина система змагань, а професійний теніс – це, перш за все, спорт вищих досягнень. Також

слід зазначити, що для всієї системи німецького тенісу характерна його професіоналізація.

Розвиток системи тенісу Росії тісно пов'язаний з історичними подіями, через які системи тенісу Росії й України були майже ідентичними. На сьогодні у російському тенісі можна відмітити створення професійних організацій і проведення як національних, так і міжнародних професійних турнірів. Однак ці організації не формують окремої системи підготовки і змагань, а функціонують у загальній системі тенісу і сприяють організації і проведенню турнірів у рамках єдиної системи змагань.

Таким чином, незалежно від моделі функціонування спорту в країні, в т.ч. професійного спорту, аматорський і професійний теніс функціонують у рамках однієї системи.

Функціонування аматорського (олімпійського) і професійного тенісу і послідовне їхнє ведіння в рамках єдиного напрямку спорту вищих досягнень зумовлено існуванням єдиної системи підготовки тенісистів, що не передбачає переходу з однієї системи змагань до іншої. В результаті цього професійний теніс виступає як змішана форма професійного й олімпійського спорту, цільовою спрямованістю якої є реалізація комерційних і спортивних цілей.

У підрозділі 3.3 «Чинники й умови, що визначають функціонування професійного тенісу як специфічного виду спортивної діяльності» досліджено зазначені чинники й умови, а також визначено, що реалізація спортивних і комерційних цілей у професійному тенісі обумовлює наявність інтересу до нього як із боку держави, так і з боку бізнесу. Участь держави й участь бізнесу є найважливішими чинниками формування і розвитку професійного тенісу як соціального інституту.

У підрозділі 3.4 «Висновки» узагальнено результати дослідження, які були отримані у розділі 3.

У четвертому розділі «Умови формування, розвитку й особливості функціонування системи тенісу в Україні» вирішуються задачі, пов'язані з дослідженням історії, сучасного стану і тенденцій розвитку тенісу в Україні.

У підрозділі 4.1 «Передумови виникнення професійного тенісу в Україні» вивчаються особливості функціонування вітчизняної системи тенісу, що зумовлюють необхідність формування професійного напрямку даного виду спорту в країні.

Починаючи з 1991 р. — року здобуття Україною статусу незалежної держави, в системі тенісу України функціонують такі елементи професійного спорту: тенісисти-професіонали (табл. 2, табл. 3) і міжнародні професійні тенісні турніри (рис. 2). Державна політика в сфері спорту спрямована на створення

Таблиця 2

Динаміка кількості тенісистів України в міжнародній класифікації тенісистів-професіоналів АТП в період 1996--1999 рр.

Прізвище, ім'я спортсмена	1996			1997			1998			1999						
	номер класифікації	кількість очків	зміна номеру класифікації	зміна кількості очків	кількість очків	зміна номеру класифікації	зміна кількості очків	кількість очків	зміна номеру класифікації	зміна кількості очків	кількість очків	зміна кількості очків				
Медведєв А.	35	1114	27	8	1314	200	62	-35	725	-589	23	30	32	1184	459	23
Рубалко А.	329	102	522	193	45	57	409	113	71	26	11	860	-451	11	-60	4
Уляков Д.	483	45	801	-318	12	-33	756	45	16	4	1	NR	---	0	-16	0
Якименко Ден.	847	10	795	52	13	3	770	25	16	3	6	897	NR	9	9	2
Карпенко О.	1344	0	1343	1	1	1	1256	87	2	1	2	NR	---	0	-2	0
Ярмола О.	---	---	---	---	---	---	1256	NR	2	2	2	NR	---	0	-2	0
Терещук О.	---	---	---	---	---	---	1324	NR	1	1	1	912	412	9	8	4
Чорний Ю.	---	---	---	---	---	---	1324	NR	1	1	1	NR	---	0	-1	0
Дем'яненко Т.	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	893	NR	9	9	1
Дерновський М.	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1231	NR	2	2	2
Цюван А.	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1231	NR	2	2	2
Троцько В.	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1298	NR	1	1	1
Ярошенко С.	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1298	NR	1	1	1
Якименко ДМ.	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	NR	---	0	-16	0

Примітка:

1. "----" --- гравець не входить до міжнародної класифікації тенісистів-професіоналів АТП.
2. NR --- гравець поданий у зазначеній класифікації, але за кількістю очок, які заробив, не має порядкового номеру.

Таблиця 3

Тенісистки України в міжнародному рейтингу тенісисток-професіоналів ВТА
(за даними 2000 року)

Прізвище, ім'я тенісистки	Номер у світовій класифікації	Кількість очків
Татаркова О.	128	209
Черв'як Т.	241	83
Запорожанова Г.	255	77
Ковальчук Т.	265	72
Лугина О.	273	65
Вакуленко Ю.	498	20
Кравець Г.	646	9
Бондаренко А.	651	9
Цоценко И.	718	7
Бондаренко В.	743	6
Тешитська О.	751	6
Богданова Н.	997	2

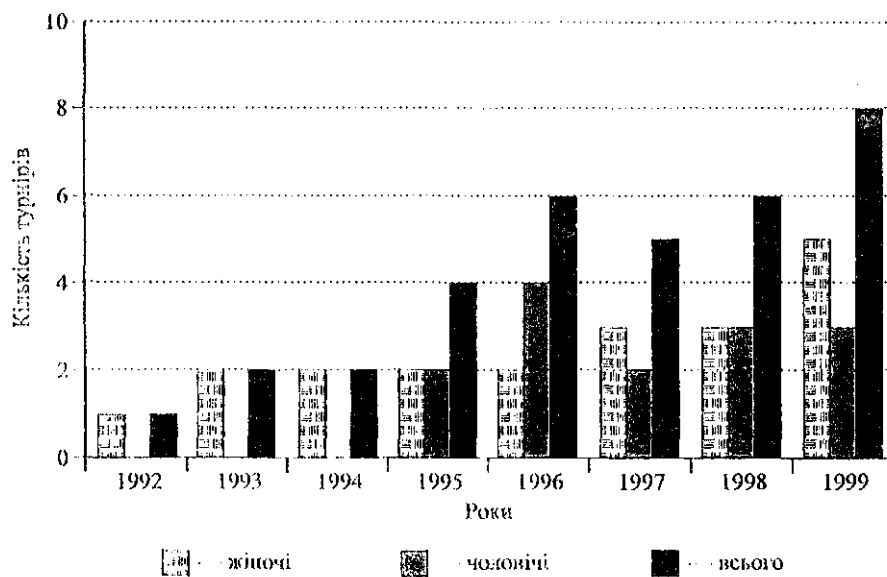

Рис. 2. Динаміка міжнародних професійних тенісних турнірів в Україні

сприятливих умов для формування і функціонування системи професійного тенісу в країні, а специфіка тенісу як виду спорту, сприяє об'єктивізації процесу розвитку даного інституту в Україні.

Підрозділ 4.2 «Організація і соціально-економічні умови функціонування тенісу в Україні» присвячено вивченню стану і тенденцій розвитку тенісу в нашій країні сьогодні.

У ході дослідження встановлено, що структура управління тенісом в Україні існує на рівні як державних установ, так і громадських організацій (рис. 3).

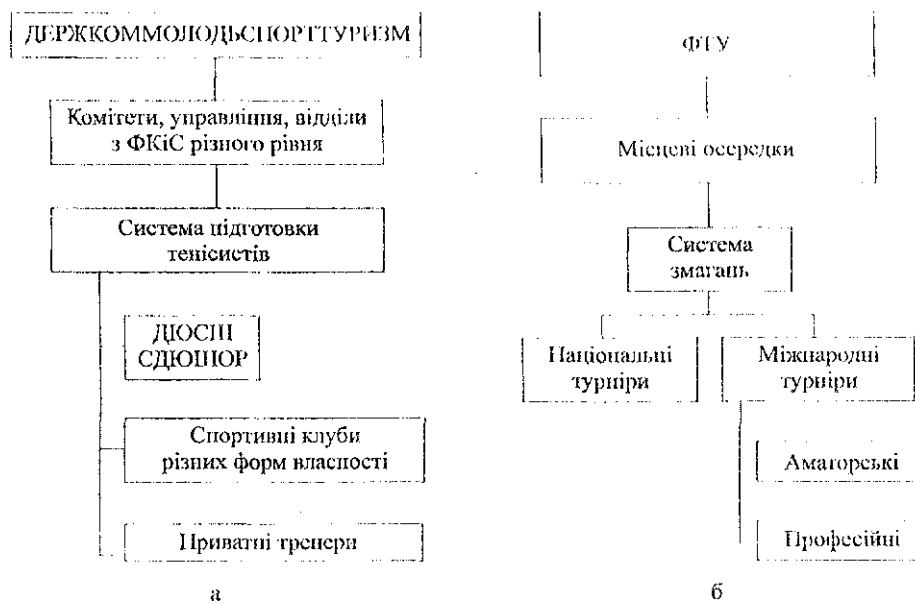

Рис. 3. Структура управління тенісом в Україні на державному рівні (а) та рівні громадських організацій (б): ФТУ – Федерація тенісу України

Система тенісу України ґрунтується на безпосередній участі держави у формуванні і регулюванні взаємин у ній. Падання широких повноважень ФТУ, все більша популярність тенісу в країні сприяють його комерціалізації, а також формуванню тенісу як професійного виду спорту.

Зростання показників розвитку масового і резервного спорту при зниженні показників розвитку спорту вищих досягнень свідчить про ще недостатню

ефективність системи підготовки як гравців-тенісистів, так і тренерів. Отже, для підвищення рівня розвитку тенісу в Україні і забезпечення швидких темпів реалізації даної задачі необхідно якнайшвидше сформувані відповідні правові та організаційні основи діяльності в сфері тенісу, а також внести корективи і провести ряд заходів щодо удосконалення системи підготовки тенісистів, тренерів, суддів в Україні.

Зменшення фінансування галузі з боку держави, зниження прибутків населення України, низький рівень розвитку матеріально-технічної бази тенісу в країні зумовлює необхідність пошуку нових джерел фінансування.

З метою вивчення світового досвіду з питань формування і розвитку системи професійного тенісу в рамках національного масштабу, адаптації закордонної практики до специфічних умов, що склалися на даному етапі в Україні, було проведено анкетування провідних вітчизняних і закордонних фахівців на Другому міжнародному конгресі (травень 1997 р.) і Науково-практичному семінарі для провідних тренерів України (травень 1998 р.).

У ході анкетування, в якому брали участь 38 респондентів, було визначено основні напрями розвитку, чинники й умови функціонування професійного тенісу в Україні.

У підрозділі 4.3 «Висновки» узагальнено отримані у ході дослідження результати.

У п'ятому розділі «Перспективи розвитку професійного напрямку тенісу в Україні» наведено обговорення результатів дослідження.

У підрозділі 5.1 «Перспективи розвитку професійного тенісу в Україні» підведено підсумки досліджень, які були проведені у попередніх розділах.

Основними перспективами розвитку професійного тенісу в Україні є створення відповідних організаційних, правових, матеріально-технічних, технологічних, науково-методичних та інформаційних основ функціонування даного інституту за безпосередньої участі держави.

У підрозділі 5.2 «Створення організаційної системи та її правового регулювання» — найважливіша умова динамічного розвитку професійного тенісу в країні» наведено практичні рекомендації з формування системи тенісу в Україні, в т.ч. системи професійного тенісу, а також запропоновано модель функціонування системи професійного тенісу в Україні (рис. 4).

У підрозділі 5.3 «Висновки» підводиться підсумок проведеної роботи.

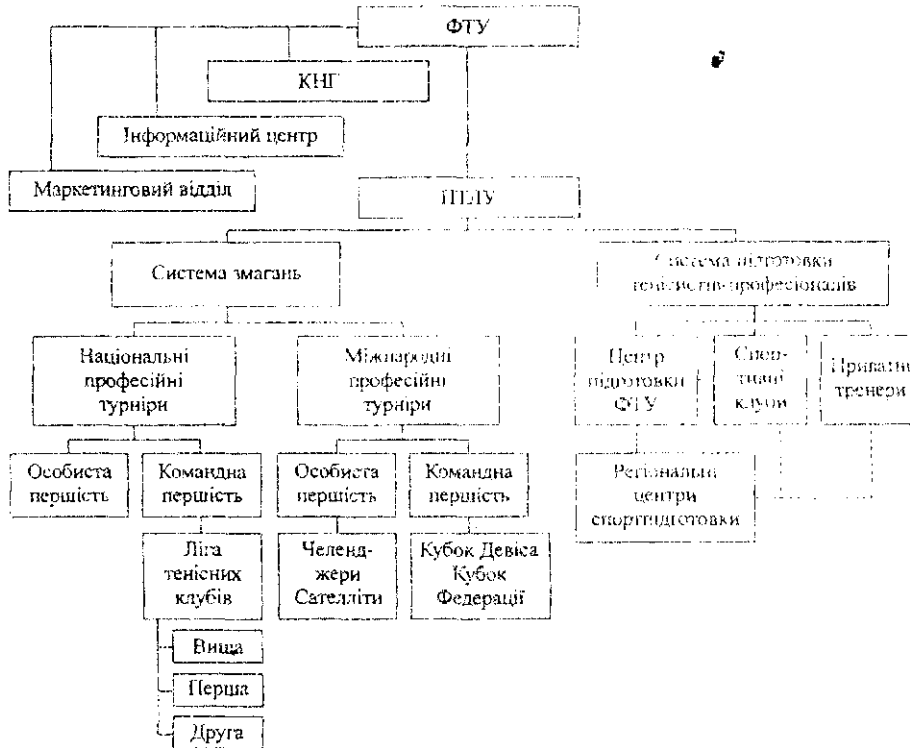

Рис. 4. Модель функціонування системи професійного тенісу в Україні: КНГ — Комплексна наукова група, ПТЛУ — Професійна тенісна ліга України, ФТУ — Федерація тенісу України.

ВИСНОВКИ

1. Дослідження тенісу як виду спорту, проведені рядом закордонних і вітчизняних авторів, визначили належність тенісу до професійного спорту та специфічні особливості розвитку вітчизняного тенісу, а саме: функціонування елементів професійного спорту ще в 50—80-ті роки. Дослідження професійного спорту обґрунтували його значимість як соціального явища, визначили його цілі, задачі, функції і тенденції розвитку, систему організації і управління, а також умови його функціонування. Дослідження базувалися на вивченні ігрових видів професійного спорту, як-от: бейсболу, футболу, баскетболу і хокею. В галузі професійного тенісу дослідження не носили комплексного характеру, а стосувалися окремих історичних фактів його розвитку і не

відображали цілісної картини стану розвитку сучасного світового професійного тенісу.

В основі проведення досліджень проблем професійного спорту, в т.ч. і даної дисертаційної роботи, лежить методологія системного підходу, що ґрунтується на вивченні, аналізі й узагальненні літературних джерел, законодавчих і регламентуючих документів, світового досвіду в практиці спорту, а також на порівняльно-історичному аналізі.

2. Зародившись в умовах розвитку вільних ринкових відносин, теніс увібрав у себе характерні властивості товару завдяки зусиллям зацікавлених у ньому комерційних структур. Виникли об'єктивні передумови для формування організаційної структури. У своєму розвитку теніс як вид спорту пройшов п'ять історичних періодів. З III по V період професійний напрямок тенісу відіграв одну з найважливіших ролей у функціонуванні і розвитку системи тенісу в світі.

3. Система тенісу в світі є багаторівневою системою, що проявляється як на міжнародному, так і на національному рівнях. На міжнародному рівні професійний теніс надається серією професійних турнірів, система організації і проведення яких визначає функціонування аматорського/олімпійського і професійного тенісу, послідовно з'єднаних у рамках напрямку спорту вищих досягнень. На національному рівні, незалежно від моделі функціонування професійного спорту в країні, система організації і управління останнім подана системою підготовки професійних тенісистів, а також системою змагань, в основі якої лежить аматорський/олімпійський теніс, а вершиною — професійний.

4. Специфіка тенісу як виду спорту зумовлена належністю професійного тенісу до спорту вищих досягнень, функціонування якого спрямовано на реалізацію як спортивних, так і комерційних цілей. Участь держави й участь бізнесу є основними чинниками формування і розвитку професійного тенісу як специфічного виду спортивної діяльності.

5. Професіоналізація спорту вищих досягнень у вітчизняному тенісі в 50—80-ті роки значуща подальший розвиток системи тенісу в країні. Починаючи з 1991 р. року здобуття Україною статусу незалежної країни, в системі тенісу України функціонують складові, які властиві системі професійного спорту, а державна політика в сфері спорту спрямована на створення сприятливих умов формування і функціонування даного напрямку в країні.

6. Організаційно-керівна система тенісу України являє собою сформовану систему олімпійського спорту, основними тенденціями розвитку якої є професіоналізація і комерціалізація. Низькі показники розвитку спорту вищих досягнень тенісу в країні зумовнюють необхідність реорганізації й удосконалення зазначеної системи.

7. В результаті вивчення, аналізу й узагальнення досвіду в організаційно-керівній сфері розвинутих у спортивному відношенні країн світу, сукупності соціально-економічних відносин в Україні, системи організації тенісу в країні встановлено, що основними напрямками розвитку тенісу в Україні, в т.ч. професійного як спорту вищих досягнень, є забезпечення функціонування єдиної вертикально-інтегрованої системи підготовки тенісистів із пріоритетом держави в її регулюванні; створення організаційних умов, що забезпечують централізацію процесу підготовки кваліфікованих спортсменів, удосконалення організації системи змагань у країні, створення професійних умовень у структурі тенісу України; удосконалення всіх компонентів спортивної підготовки та змагальної діяльності, науково-методичного, кадрового, правового, фінансово-економічного, матеріально-технічного, медико-біологічного, інформаційного забезпечення; забезпечення матеріального і морального стимулювання, соціально-правової захищеності спортсменів, тренерів, суддів й інших фахівців.

8. На основі аналізу соціально-економічних умов в Україні, традицій і тенденцій, що намітилися у формуванні професійного спорту і професійного тенісу як його складової частини, встановлено, що найбільш оптимальним шляхом розвитку професійного тенісу в Україні є формування організаційної системи, котра відповідає європейській моделі професійного спорту.

Професійний теніс в Україні — це спортивно-комерційна діяльність, що містить у собі систему підготовки тенісистів-професіоналів, організацію і проведення національних і міжнародних професійних турнірів, а також виробництва і маркетинг фізкультурно-спортивних послуг і товарів.

Створення Об'єднання тенісних клубів «Професійна тенісна ліга Україна» (ПТЛУ) як основної організаційної структури професійного тенісу, а також впровадження у практику ФТУ системи контрагування провідних тенісистів України різного віку буде свідчити про формування тенісу в Україні як професійного напрямку спорту.

По темі дисертації опубліковано такі роботи:

1. Борисова О.В. Передумови розвитку професійного тенісу в Україні // Матеріали другої Всеукраїнської наукової конференції аспірантів "Молода спортивна наука України" та науково-практичного семінару "Особливості підготовки фахівців з фізичної реабілітації" (11 - 13.03.1998 рр., м. Львів) - Львів: ЛДІФК — Піраміда, 1998. — С.27—30.

2. Борисова О.В. Законодавчі основи розвитку професійного тенісу в Україні // Молода спортивна наука України: Зб. наук. статей аспірантів галузі фізичної культури та спорту. — Львів: ЛДДФК, 1999. — Вип. 3. — С.71—74.

3. Борисова О.В. Тенденції розвитку професіонального тенніса в мирі за останнє десятиліття // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: Зб. наук. праць. — Луцьк, 1999. — С.13—17.

4. Борисова О.В. Професіональний теніс та елементи професіонального спорту в системі тенісу України // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. — 1999. — №1. — С.87—91.

5. Борисова О.В. Стан і тенденції розвитку тенісу в Україні // Молода спортивна наука України: Зб. наук. статей у галузі фізичної культури та спорту. — Львів: ЛДДФК, 2000. — Випуск 4. — С.104—106.

6. Борисова О.В. Становлення і розвиток професіонального тенісу у світовій практиці спорту // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. праць під ред. С.С. Єрмакова— Харків: ХХІІ, 2000. — №14. — С.3—9.

7. Борисова О.В. Перспективи розвитку професіонального тенісу в Україні // Физическое воспитание студентов творческих специальностей: Сб. науч. тр. / Под ред. С.С. Єрмакова— Харьков: ХХІІ, 2000. — №3. — С.34—37.

8. Борисова О.В. Чинники, що сприяють формуванню професіонального тенісу у специфічний вид спортивної діяльності // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. — 2000. — №2—3. — С.108—111.

9. Борисова О.В. Основні тенденції розвитку професійного тенісу в Україні // Фізична культура, спорт та здоров'я: Зб. наук. робіт. — Харків: ХДДФК, 1997. — С.145—146.

10. Борисова О.В. Система женського професіонального тенніса в мирі // Тези доповідей ІV Міжнар. наук. конгресу. — К.: Олімпійська література, 2000. — С.565.

Борисова О.В. Формування системи тенісу в Україні. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.01 — Олімпійський і професійний спорт. — Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, 2000.

Дослідження присвячено проблемі вивчення системи тенісу в світі, в Україні та розробці наукових основ формування даної системи в нашій країні, враховуючи сукупність соціально-економічних і правових відносин.

У роботі досліджено історію розвитку тенісу, в т.ч. і професійного його напрямку, обґрунтовано належність тенісу до професійного спорту, а також розкри-

то значення професійного тенісу в системі тенісу в світі; виявлено особливості функціонування системи професійного тенісу як на міжнародному, так і на національному рівні.

Проаналізовано умови формування, розвитку та особливості функціонування системи тенісу в Україні. Автором обґрунтовано об'єктивні чинники процесу формування системи професійного тенісу в Україні та визначені основні перспективи його розвитку.

Робота містить рекомендації з формування системи тенісу в Україні, в т.ч. системи професійного тенісу, а також модель функціонування системи професійного тенісу в Україні.

Ключові слова: соціальна система спорту, професійний спорт, спортивно-комерційний вид діяльності, система тенісу, професійний теніс, тенісист-професіонал.

Борнєва О.В. Формирование системы тенниса в Украине. — Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по физическому воспитанию и спорту по специальности 24.00.01 — Олимпийский и профессиональный спорт. — Национальный университет физического воспитания и спорта Украины, Киев, 2000.

Исследование посвящено проблеме изучения системы тенниса в мире, в Украине и разработке научных основ формирования указанной системы в нашей стране с учетом совокупности социально-экономических и правовых отношений.

Изучение истории развития тенниса, в т.ч. профессионального его направления, позволяет выделить пять исторических периодов. С III по V период профессиональное направление тенниса играло одну из важнейших ролей в функционировании и развитии системы тенниса в мире.

Система организации и управления профессиональным теннисом в современных условиях имеет свои особенности функционирования. На международном уровне она представляет собой систему соревнований, объединяющую в себе профессиональное и олимпийское направления тенниса, а также систему менеджерских контор. Функционирование системы соревнований направлено на реализацию как спортивных, так и коммерческих целей, деятельность менеджерских контор является исключительно предпринимательской, что обуславливает решение только коммерческих задач.

Изучение системы тенниса в США, Германии и России позволяет сделать вывод, что независимо от модели функционирования спорта в стране, в т.ч. профессионального спорта, любительское и профессиональное направления тенниса функционируют в рамках одной системы.

Функционирование любительского (олимпийского) и профессионального тенниса и последовательное их соединение в рамках единого направления спорта высших достижений обусловлено единой системой подготовки теннисистов, которая не предусматривает перехода из одной системы соревнований в другую. В результате этого профессиональный теннис представляет собой смешанную форму профессионального и олимпийского спорта, целевой направленностью которой является реализация коммерческих и спортивных целей.

Специфичность профессионального тенниса как вида спортивной деятельности заключается в реализации спортивных и коммерческих целей, в результате чего и государство и бизнес заинтересованы в его развитии. Участие указанных структур в развитии профессионального тенниса является основным фактором функционирования последнего.

Профессионализация украинского тенниса в 50—80-е годы определила дальнейшее развитие системы тенниса в стране. Начиная с 1991 г. — года приобретения Украиной статуса независимого государства, в системе тенниса Украины функционируют элементы профессионального спорта.

Рост показателей развития массового и резервного спорта при снижении показателей развития спорта высших достижений свидетельствует о недостаточной эффективности системы подготовки как теннисистов, так и тренеров. Это обуславливает необходимость формирования соответствующих правовых и организационных основ деятельности в сфере тенниса, а также внесения корректив и проведения ряда мероприятий по совершенствованию системы подготовки теннисистов, тренеров и судей.

Снижение финансирования отрасли со стороны государства, снижение доходов населения в Украине, а также низкий уровень развития материально-технической базы тенниса в стране определяют необходимость поиска новых источников финансирования.

Далее, в работе обоснована объективизация процесса формирования системы профессионального тенниса в Украине, основными перспективами развития которой является создание соответствующих организационных, правовых, материально-технических, научно-методических и информационных основ функционирования данного института при непосредственном государственном участии.

Автором предложен комплекс мероприятий, направленных на формирование системы тенниса в Украине, в т.ч. системы профессионального тенниса, а также представлена модель функционирования системы профессионального тенниса в Украине.

Ключевые слова: социальная система спорта, профессиональный спорт, спортивно-коммерческий вид деятельности, система тенниса, профессиональный теннис, теннисист-профессионал.

Borisova O.V. Forming of the Tennis system in Ukraine — Manuscript

Thesis for defending the degree of the Candidate of the Science of Physical Education and Sports in Speciality 24.00.01 — Olympic and Professional Sports: National University of Physical Education and Sports of Ukraine, Kyiv, 2009

The research was dedicated problem of study of tennis system in the world, in Ukraine and elaboration of science principles for forming this system in our country with accounting totality for social-economic and legal relation.

In this work, history of development of tennis, including its professional direction, was researched; tennis belonging to professional sport and importance of professional tennis in tennis system in the world was grounded; peculiarities of function of professional tennis system in the international and national level were revealed.

Condition of forming, development and peculiarities of function of tennis system in Ukraine were analyzed. The author grounded the objectivization of process of forming of professional tennis system in Ukraine and defined main perspectives of its development.

The work contains recommendation to forming of tennis system in Ukraine, including professional tennis system and model of function of professional tennis system in Ukraine.

Key words: social sport system, professional sport, sport-commercial aspect of activity, tennis system, professional tennis, professional tennis-player.